

HERMANN HESSE, een levensschets

Hermann Hesse werd geboren op 2 juli 1877 in het Duitse stadje Calw, gelegen aan de Nagold, boven in het Zwarte Woud, dicht bij Stuttgart.

Zijn vader was de zoon van een Estlandse arts en zijn moeder kind van een Württemberger vader en Zwitserse moeder. Na het huwelijk van zijn ouders liet de vader zich naturaliseren, waarmee hij Zwitsers staatsburger werd.

Zijn voorouders waren actief als missionarissen in India en ook zijn ouders (Hesse's moeder is er geboren) verbleven daar enige jaren, tot zij terug moesten keren i.v.m. ziekte van zijn vader. Daarna leidde Hesse's vader het missionarissenbureau in Calw en gaf daarnaast talloze geschriften uit.

In het ouderlijk huis stond de bibliotheek van grootvader Gundert met daarin o.a. de bijna complete literatuur van het oude India. Literatuur die Hesse vanaf zijn vijfde jaar niet alleen begon te lezen, maar ook begon te bestuderen. Hij was een lastig kind en verbleef daarom, als zijn ouders het weer niet aankonden, in enige kindertehuizen.

Het was in zijn missionarissenfamilie usance veel te schrijven en ook Hesse heeft dat van kinds af veelvuldig gedaan. Alleen al uit zijn jeugdijaren zijn er twee dikke banden met brieven van zijn hand bewaard gebleven. Hierin is de periode waarin hij aan het evangelisch-theologisch seminarie, in het niet alleen beroemde maar ook heden ten dage nog steeds prachtige klooster Maulbronn studeerde, zeer bekend en veelzeggend geworden. Brieven schrijven heeft hij zijn hele leven gedaan en de meeste van de ca. 45.000 brieven zijn niet alleen bewaard gebleven, maar ook uitgegeven. Naast zijn literatuur vormen deze niet alleen een bron van biografische gegevens, maar zijn ze ook een weergave van zijn levensbeschouwing. Het zijn tevens juweeltjes van wijsheid.

Al vroeg wist Hesse dat hij

"Dichter werden wollte, ob es nun leicht oder schwer war, lächerlich oder ehrenvoll sein mochte",

iets dat hij na een moeilijke schoolperiode en enige betrekkingen in boekhandels en antiquariaten, uiteindelijk ook voor elkaar kreeg. In 1904 verscheen zijn derde boek getiteld "**Peter Camenzind**", waarmee hij grote bekendheid verwierf, hetgeen hem in staat stelde zich vanaf toen als zelfstandig schrijver te vestigen. Eerst in Gaienhofen aan het Bodensee, vanaf 1912 in Bern, later in Basel en vanaf 1919 tot zijn dood in Montagnola in de provincie Tessin aan het meer van Lugano in Zwitserland.

In 1914 was Hesse een gevierd schrijver, maar dat beeld veranderde drastisch bij het uitbreken van de eerste WO, toen hij zijn geschrift "**O Freunde nicht diese Töne**" publiceerde. Hesse was geen pacifist, maar eerder een non-conformist, een realist.

Aan het eind van WO I verscheen het boek "**Demian**" van de schrijver Emil Sinclair. Het sloeg met name bij de gedesillusioneerde Duitse jeugd in als een bom. Hierin vonden ze niet alleen begrip voor de teleurstelling in de idealen van hun ouders,

maar ook een manier om zelf op zoek te gaan naar, en zelf te werken aan een ander, beter mens-zijn.

Centraal thema in het boek is dan ook het "Sei Du Selbst".

Een thema dat Hesse zijn gehele leven heeft uitgedragen. Zo is in een brief, die hij op 10 februari 1956 schreef, het volgende hierover te lezen:

"Er bestaat geen andere weg voor ontplooiing en vervulling dan de eigen aard zo volledig mogelijk te verwezenlijken. 'Wees je zelf' is de ideale wet, zéker voor jonge mensen; een andere weg naar waarheid en ontwikkeling is er niet".

In het boek schrijft Hesse als volgt:

"Er bestaat voor bewust geworden mensen geen enkele, geen enkele andere plicht dan die ene: zichzelf te zoeken, innerlijk sterk te worden, de eigen weg vooruit tastend te zoeken, ongeacht waarheen die leidt." En nog eens kernachtig:

"Het ware beroep voor iedereen is slechts dat ene: zichzelf vinden."

Het boek "Demian" verkreeg de Bauernfeldpreis, een aanmoedigingsprijs voor onbekende jonge schrijvers. Een literair ingestelde recensent kwam na een grondige vergelijking tot de conclusie dat het boek geschreven moest zijn door Hermann Hesse. Hesse erkende dat hij een pseudoniem had gebruikt, gaf de prijs terug en kreeg er voor in de plaats een stroom van brieven van jonge mensen die in hem een guru zagen. Deze rol heeft hij niet op zich genomen, al kweet hij zich wel trouw van zijn taak alle brieven te beantwoorden.

Een aantal jaren bleef het stil, en wij weten nu dat Hesse in die tijd zich verdiepte in het Boeddhisme en zich bezon op zijn leven. Zijn huwelijk was gestrand, een oude generatie lezers had hem verlaten en een jonge generatie lag aan zijn voeten. In 1922 verscheen het boek "**Siddhartha**" een hoogstaand werk dat getuigt van veel contemplatie, zelfinzicht en verzaking. Uit een later verschenen dagboek lezen we over het ontstaan van het boek, dat, toen Hesse halverwege was, hij vastliep en pas na een jaar, toen hij al de hoop had opgegeven het boek ooit te kunnen voltooien, het hem gelukte het boek af te maken.

Hierover schrijft hij in 1920 in een brief aan Georg Reinhart:

"Mijn grote indische roman is niet klaar gekomen, en dat zal ook wel niet gebeuren. Voorlopig laat ik hem rusten, omdat er een stuk ontwikkeling gestalte in zou moeten krijgen, dat ik zelf nog niet tot het einde toe beleefd heb."

En een jaar later schreef hij aan hem:

"Wat er verder van Siddhartha terecht zal komen, zou ik zelf ook graag willen weten. Ik heb weliswaar heel wat meer beleefd dan hij, maar het

eind en het resultaat zie ik bij mij nog niet en daarom kan ik het ook in de roman nog geen gestalte geven."

In 1923 voltooide Hesse het boek alsnog.

Veel van zijn lezers, die in hem al een heilige zagen, schrokken zich te pletter, toen in 1927 het boek "**Der Steppenwolf**" verscheen. Een autobiografisch werk, waarin Hesse de crisis van een man op middelbare leeftijd schildert. Gelijktijdig met het boek kwam in een zeer beperkte oplage een bundel gedichten van hem uit met als titel "Krisis". Juweeltjes van dichtkunst en alle eveneens sterk autobiografisch.

Over deze periode heeft Hesse verteld dat "iets bereikt hebben", zoals hij bijvoorbeeld beschrijft in het boek Siddhartha, nog niet betekent dat je er dan bent voor de rest van je leven. Het duidelijkst verwoordt hij dat dan ook in zijn magistrale gedicht "Stufen".

Hesse hertrouwt in 1931, verhuist van een paar kamers naar een hem door vrienden ter beschikking gesteld huis aan de rand van het dorp Montagnola, gelegen aan het meer van Lugano.

Al in 1923 waarschuwde Hesse in geschriften voor het gevaar van het opkomende Nazidom en de barbarij van het fascisme en vanaf 1933 is zijn huis in Zwitserland een rustplek en doorgangshuis voor talloze, door het nazi-regime vervolgd schrijvers. Thomas Mann en Berthold Brecht zijn de eersten van een lange rij die in zijn huis opvang vinden en verder worden geholpen.

Onderwijl verschijnt het boek "**Narziss und Goldmund**". Het is gesitueerd in de middeleeuwen en verhaalt van het dualisme en gespletenheid in de mens. Enerzijds is hij de avonturier die de wereld in trekt, anderzijds de monnik die zielenrust zoekt middels ascese en contemplatie. Op een meeslepende en indringende wijze vertelt Hesse in een avontuurlijk verhaal deze uitersten, waarin, wederom na veel strijd, rust en harmonie wordt gevonden in de acceptatie en begrip van de zin van het leven.

In Duitsland zijn Hesse's werken tijdens de Nazi-tijd "unerwünscht", hetgeen hem financieel moeilijke jaren opleveren.

Gedurende tien jaar werkt hij aan zijn laatste grote werk, dat in 1943 bij een Zwitserse uitgever verschijnt, namelijk "**Das Glasperlenspiel**". Hiermee levert hij zijn meesterwerk op.

Aangevangen in 1932 en door de roerige jaren van die tijd enige malen herschreven voorwerk, voltooide Hesse het boek in 1942. Dit grootse werk is door enige recensenten wel eens betiteld als een strak gecomponeerde fuga.

In dit magische boek vinden we de hand van de meester, die behoedzaam doch trefzeker zijn stappen in het leven zet, gadeslagen en gevolgd door vele leerlingen. Hier is het Josef Knecht, de hoofdpersonage van het boek, die zich als wees weet op te werken, daarbij gesteund door enige meesters die hem tijdens zijn vorming en studies begeleiden.

Zo mag hij toetreden tot de Orde in het uitsluitend door mannen bewoonde provincie Kastalien, waar het leven geheel in dienst staat van studie, onderzoek en het kralenspel; een soort wiskundig, mathematisch, muziekspel, dat alleen door meesters wordt gespeeld. Uiteindelijk wordt Josef Knecht "Magister Ludi", d.w.z. hoofd van deze Kastalische Orde. Ook op het toppunt van zijn macht blijft Josef Knecht de bescheiden dienaar die zijn naam eer aan doet. Hij brengt het op deze functie weer neer te leggen en zich terug te trekken als huisleraar van de zoon van een vriend, die in de profane maatschappij woonachtig is.

De meest centrale uitspraak in "Das Glasperlenspiel" is tevens de geloofsregel van Hermann Hesse, namelijk:

"Gij zult niet verlangen naar een volmaakte leer, maar naar de vervolmaking van uzelf. De Godheid is in u, niet in begrippen en boeken."

Dit grootse werk is jarenlang onvertaald gebleven, totdat in 1978 twee vertalers na een jarenlange inspanning ook dit werk voor het grote Nederlandse publiek toegankelijk maakten onder de titel "Het kralenspel".

Het is uiteraard niet alleen de verdienste van dit boek geweest, dat Hesse, als Duitstalig schrijver, in 1946 de Nobelprijs voor de Literatuur werd toegekend. Ook zijn onkreukbaarheid en zuiverheid gedurende zijn gehele leven hebben hiertoe mede bijgedragen.

De prijs werd door zijn vrouw voor hem in ontvangst genomen, want zelf trad hij nauwelijks in de openbaarheid en zij sprak dan ook zijn dankrede uit.

Hierna volgden de Frankfurter Goethepreis, in 1947 werd hem het Eredocoraat van de universiteit Bern verleend, in 1955 ontving hij de Friedenspreis des Deutschen Buchhandels en volgde zijn opname in die Friedensklasse des Ordens Pour-le-Mérite.

Eerlijkheid, rechtschapenheid en individualisme waren de hoekstenen in Hesse's leven.

Zijn hele leven heeft hij veel boeken gerecenseerd, maar hij stopte hiermee toen de Duitse bladen geen recensies meer opnamen over werken van Joodse auteurs.

De componist Richard Strauss, die naast de hymne voor de Olympische Spelen van 1936 in Berlijn o.a. ook enige gedichten van Hesse op muziek zette - denkt u maar aan "Die Vier letzte Lieder", waarvan er drie op gedichten van Hesse zijn vertolkt - heeft nooit de erkenning van Hesse kunnen krijgen. Hesse's stelling was dat juist omdat je zo bekend was, het meer dan ooit je taak was een voorbeeld te zijn, d.w.z. zo zuiver mogelijk en zonder concessies te leven.

Hesse's leven is niet alleen een voorbeeld geweest van "het ware meesterschap", ook in zijn literatuur komt dit voortdurend naar voren.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat halverwege de jaren vijftig Hesse voor de derde keer wordt "ontdekt", nu door de Amerikaanse jeugd, die genoeg heeft van de humbug van hun ouders, van de koude oorlog en die op zoek gaat naar zelfontplooiing en eigen verantwoordelijkheid.

Deze Hesse golven houden aan. Al jarenlang is Hesse Duitslands meest vertaalde schrijver en in Japan de meest gelezen buitenlandse schrijver. Hesse's werk mag dan ook tijdloos en universeel worden genoemd.

Hesse heeft zich zijn hele leven nooit willen binden, niet politiek, niet maatschappelijk en niet religieus. Eén van zijn uitspraken is dan ook:

"Ik ben geen voorstander van een kant en klaar geformuleerde leer, ik ben een mens van de wording en de verandering."

En een andere bekende uitspraak van hem is:

"Ich halte es nicht für das wichtigste welchen Glaube ein Mensch habe, sondern das er überhaupt einen habe."

Hij ontwikkelde zijn eigen weg en volgde zijn eigen koers. Hij noemde zichzelf dan ook "eigenzinnig" en vond eigenzinnigheid een grote waarde.

In het boek "**Mein Glaube**", dat in 1931 verscheen, heeft Hesse veel van zijn ideeën beschreven en daarin neer gelegd hoe zijn vorming is geweest. Het feit dat zijn ouders en grootouders missionarissen zijn geweest, die een open oog en hart hadden voor de denkbeelden van de, in hun geval Boeddhistische en Hindoeïstische bevolking, heeft een onmiskenbaar stempel op hem gedrukt. Ook het contact met zijn zeer erudiete grootvader Gundert en later met zijn neef, de Japanoloog Wilhelm Gundert, is in Hesse's werk terug te vinden.

Op 9 augustus 1962 overlijdt Hesse in zijn slaap, na een hersenbloeding. Op het kleine kerkhof van San Abbondio in Tessin bevindt zich onder een steen, in de vorm van een boek, zijn graf. Het is het enige stukje grond, het enige bezit dat hij ooit heeft verworven. Zijn geestelijke rijkdom en nalatenschap ligt voor het grootste deel in het Schiller Instituut in Marbach am Neckar en voor een klein deel in het Nationaal museum in Zürich.

Wijhe, 19 april 1995 - Copyright © B. D. Poppen

Deze pagina is onderdeel van de homepage van B. D. Poppen.

<http://www.bdpoppen.nl>